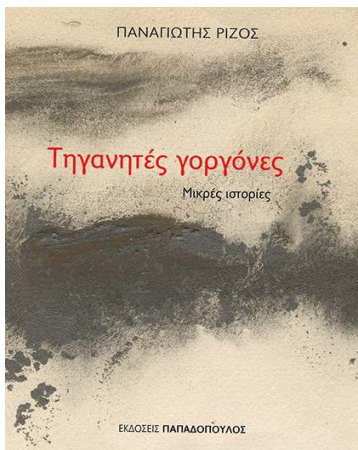

Τηγανητές Γοργόνες

1 Απριλίου, 2015

της **Ευτυχίας-Αλεξάνδρας Λουκίδου**

Ο θρύλος, αυτός ο περίεργος θόρυβος των πολλών φωνών μέσα στον χρόνο, δεν είναι παρά μία αφήγηση παραποιημένη από τη λαϊκή φαντασία. Αυτός ο θρύλος κατόρθωνε πάντα να ενώνει αριστουργηματικά, με τη χρωματιστή κλωστή των αυθαίρετων προσωπικών υποθέσεων, τα αποκόμματα γεγονότων που από στόμα σε στόμα σαν ψωμί μοιράζονταν, προκειμένου να θρέψουν την ανάγκη των ανθρώπων να αποδράσουν από την ανία που τους προξενούσε κάθε τι προφανές.

Παραμύθια, ανέκδοτα και απόλογα, όλα τύποι της λαϊκής φιλολογίας κατέστησαν την προφορική διάδοση και την αβέβαιη φήμη έναν ασφαλή τρόπο να ειπωθεί η αλήθεια, που κρυμμένη μες στον μύθο αναλάμβανε να δώσει εντολές ηθικές ή σοφές πρακτικές συμβουλές διά πάσαν νόσον ψυχής τε και σώματος.

Και ενώ ο θρύλος διακρίνεται τόσο από την ιστορική αφήγηση, που αλλοιώνει αλλά δεν παραποιεί την πραγματικότητα, όσο και από το παραμύθι, που αφηγείται φανταστικά γεγονότα, εντούτοις στις «*Τηγανητές Γοργόνες*» του Παναγιώτη Ρίζου έχουμε έναν συγκερασμό όλων αυτών, μια αγαστή συνύπαρξη ύφους, ειδών και προπαντός προθέσεων. Στην ιδιότυπη τούτη συνύπαρξη θα ήταν περίεργο να απουσίαζε φυσικά και ο μαγικός ρεαλισμός, ο οποίος αντιστέκεται στην επίπεδη αντίληψη και ξεκινά έναν αγώνα αποκαθήλωσης της πραγματικότητας.

Μια ξεχωριστή τεχνική μοντάζ που παραπέμπει στις ταινίες του Αϊζενστάιν, όπου το αντιφατικό καθορίζει το σενάριο, τα όρια προεκτείνονται και η σύμπραξη ποίησης και εφιάλτη καθιστά για άλλη μια φορά το ανοίκειο φαινόμενο, που ονόμασε ο Φρόιντ, πρωταρχικό στοιχείο του φανταστικού ρεαλισμού.

Η γραφή του Παναγιώτη Ρίζου είναι πράξη αντιεξουσιαστική, καθώς αντιστέκεται στη δικτατορία του ρεαλιστικού και αμφισβητεί την ύπαρξη της απαρέγκλιτης πραγματικότητας. Αρνούμενος τη στατικότητα της μιας και μόνον ανάγνωσης παρουσιάζει με τρόπο παιγνιώδη πέραν της μίας αλήθειας. Μιλά για όλα όσα υποκειμενικά βιώνει και αντικειμενικά παρακολουθεί προτείνοντας μία οπτική απελευθερωμένη από συμβάσεις και στερεοτυπικές αντιλήψεις μετατρέποντας τη μαγεία σε έναν ρεαλισμό που βιώνεται από

τους ήρωές του με τρόπο φυσικό και αβίαστο. Μία συνειδηση ευκίνητη που εγκαινιάζει την άλλη όραση, αυτήν που αναλαμβάνει εξ ονόματος όλων ημών να απεγκλωβίσει όσους είναι παγιδευμένοι στην ασφυκτική οπτική της μίας ανάγνωσης.

Τούτη την ιδεατή δυνατότητα διαθέτουν οι ήρωες του Ρίζου.

Μια άκρως συγκινητική φιγούρα ο ήρωας της πρώτης ιστορίας, ευαίσθητος και μοναχικός, με διανοητική υστέρηση και αμόρφωτος, άλαλος και με μυαλό παιδιού περνά τα τελευταία δέκα χρόνια της ζωής του, αφότου πέθανε η γιαγιά του, καθισμένος σχεδόν κάθε μέρα σε ένα παγκάκι του δημοτικού κήπου, προκειμένου να παρατηρεί άτομα διαφορετικών εθνοτήτων να τηλεφωνούν στους δικούς τους στην πατρίδα τους. Φιλιππινέζες και Αλβανοί, Βουλγάρες ευτραφείς και Πολωνέζες σε στάση μετάληψης ιερής, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει, μία ιεροτελεστία στα πλαίσια της οποίας θαρρείς και απλώνεται αόρατη γέφυρα νοητή που ενώνει τους χωρισμένους και ξενιτεμένους με τα σπίτια τους, τις μάνες, τα παιδιά, τους εραστές τους. Ένα νοητό ταξίδι όπου αποβάθρα και σταθμός είναι ένα θάλαμος τηλεφωνικός, ένας χώρος περιορισμένος και στενός σε αντιδιαστολή με την ευρύχωρη και απεριόριστη δική του φαντασία. Το μυαλό παιδιού που διέθετε είναι και το καύσιμο του άλματος που επιχειρεί με απόλυτη επιτυχία η οξυμμένη φαντασία του. Του λείπει η γιαγιά του, ένας δικός του άνθρωπος και ισοσταθμίζει τούτη την έλλειψη, αυτή την ανεξέλεγκτη ανάγκη για επικοινωνία με μία πράξη απονενοημένη και ουτοπική, που εντούτοις του εξασφαλίζει ένα εισιτήριο διαρκείας στο όνειρο.

Στο όνειρο, άλλωστε, οι επιθυμίες του όλες εκπληρώνονται, οι ελλείψεις στο λεπτό εξαφανίζονται, γι' αυτό και επιχειρεί το ακατόρθωτο. Όταν οι νοητοί φίλοι του τελειωναν κάποιαν ώρα τα τηλεφωνήματά τους εκείνος

«Έμπαινε στον θάλαμο, σχημάτιζε έναν αριθμό από αυτούς τους αριθμούς των τηλεφώνων που οι «φίλοι» του είχαν χαράξει στα τοιχώματα, και μίλαγε κάθε φορά με κάποιον από τους συγγενείς και τους φίλους τους, μίλαγε άπταιστα τη γλώσσα, έκλαιγε όπου έπρεπε, θύμωνε όπου έπρεπε, γελούσε όπου έπρεπε».

Ο Γιάννης επινοεί φίλους, συγγενείς και οικογένειες στις οποίες απευθύνει την κραυγή του και μάλιστα προχωρά ακόμη παραπέρα. Νεκρανασταίνει τη γιαγιά και ασάλευτη στο κρεβάτι της την βάζει να τον περιμένει από τον περίπατό του, να του κρατάει συντροφιά μέσα στο σπίτι, μια άλλη εκδοχή ωραίας κοιμωμένης, μια γραία κοιμωμένη, που απ' τα ρουθούνια και τ' αυτιά της βγαίνουν μυρμήγκια, ελάχιστη υπενθύμιση πως ίσως και να 'ναι πεθαμένη. Η σκηνή του τηλεφωνικού θαλάμου στο διήγημα του Παναγιώτη Ρίζου μου έφερε στο νου μία ανάλογη σκηνή που εκτυλίσσεται στο εξαιρετικό αφήγημα «Νερό» του Κώστα Παπαγεωργίου, όπου εκεί ο ήρωας τηλεφωνεί στον ίδιο τον εαυτό του, μιλώντας του με σπαραγμό, κατευνάζοντας με λόγια παρηγορητικά και καθησυχαστικά την ίδια και πάλι μοναχική του αγωνία. Γράφει ο Παπαγεωργίου:

«...όποτε συναντούσα εγώ στον δρόμο μου άδειο θάλαμο, ιδίως σε πολυσύχναστα σημεία της γειτονιάς, και είχα την κατάλληλη διάθεση ή τέλος πάντων ένιωθα την ανάγκη να μιλήσω, κλεινόμουν για ώρα μέσα παριστάνοντας ότι τηλεφωνώ μιλώντας στον εαυτό μου τόσο τρυφερά που με μαλάκωνε ο τόνος της φωνής μου όπως τον άκουγα στο ακουστικό να μου μιλάει. Και μάλιστα ήταν στιγμές που τόσο με παρέσερνε η συζήτηση, τόσο ζεστά με τύλιγαν τα λόγια μου και βυθιζόμουν, ώστε δεν έβλεπτα αυτούς που περίμεναν, με αδημονία μπορεί, για ένα τηλεφώνημα...»

Ο λόγος του Παναγιώτη Ρίζου είναι συχνά ασταμάτητος, θαρρείς λαχανιαστός, λες και ένα κρυμμένο μαγνητόφωνο καταγράφει την εσωτερική φωνή με όλα τα ασύνδετα και τα συνειρμικά της, τις μη παύσεις και τις αυθαίρετες μεταπηδήσεις εποχών, όπου όμως μοναδικός άξονας επιμένει πάντα να είναι η μνήμη.

Η μνήμη ως χρέος και ως ανάκληση, ως επιστροφή και ως σύνδεση, μια εσωτερική ραφή που δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να ξηλωθεί, γι' αυτό και ο συγγραφέας μας

προσπαθεί με νύχια και με δόντια να συγκρατήσει την ύπαρξη του όποιου ανθρώπου στη μνήμη των άλλων, προκειμένου να πιστοποιηθεί το πέρασμά της από αυτή τη ζωή. Τα κεράκια που επιμένει να ανάβει για τους κεκοιμημένους συγγενείς και η προσωπική του αγωνία να αποκτήσει χρήματα μήπως και τον θυμούνται κάποτε – ακόμα και ως δωρητή-σχολεία και χορωδίες παιδικές, έστω καταθέτοντας στεφάνι μνήμης στον ανδριάντα του, δεν είναι παρά το δικό του πλάγιο σχόλιο στην ανάγκη της υστεροφημίας όλων, η οποία τρέφει τη ματαιοδοξία τους.

Σε άλλη ιστορία η μνήμη μοιάζει να έχει αποδράσει απ' την ψυχή και το μυαλό και μόνιμα να έχει εγκατασταθεί σε στικάκια και φλασάκια ηλεκτρονικά που κολλάνε συν τοις άλλοις και ένα σωρό ιούς, γι' αυτό και η μνήμη τελικά αυτοκτονεί από απόγνωση. Δε θα μπορούσε φυσικά να μην κάνει μνεία και για τις πολυκατοικίες της μνήμης που δεν είναι άλλες από τα σύγχρονα νεκροταφεία -προς το παρόν τουλάχιστον μόνο στην Αθήνα- και οι οποίες μάλιστα, όπως λέει: *«λειτουργούν με κανονισμό πολυκατοικίας, έχουν κεντρική θέρμανση, διαχειριστή και κοινόχρηστα».*

Με ποιητικό κοίταγμα στα πράγματα και μια γραφή που λειτουργεί ως συγκολλητική ουσία ονείρου και ζωής, επιθυμίας και υλοποίησής της, ξεδιπλώνεται μπροστά μας ένα πανόραμα πολύχρωμο, όπου σε ισόγειο πολυκατοικίας βρίσκεται

«υποκατάστημα της παλαιότερης ελληνικής τράπεζας και ειδικότερα το τμήμα υλοποίησης άυλων τίτλων, εκεί όπου υλοποιούσανε τα 'άυλα' των πελατών, δηλαδή τα όνειρα, τις επιθυμίες, τις προθέσεις τους, αφού βεβαίως καθόριζαν τα επιτόκια...».

Συνεχίζοντας την αναφορά στη μνήμη ως λάιτ μοτίβ των γραφομένων, ο Παναγιώτης Ρίζος δεν παραλείπει μερικές σελίδες παρακάτω να τελέσει μνημόσυνο και στα χαμένα όνειρα, στις ανεκπλήρωτες επιθυμίες – εθνικές, συλλογικές, φυλετικές, ατομικές και οικογενειακές – του τύπου:

«Θέλαμε να γίνουμε πλούσιοι... γραμμένο με σκαλιστά βυζαντινού τύπου γράμματα πάνω στο μνήμα».

Μνημόσυνο επίσης τελεί και στους *«φαντασματικούς»*, όπως τους αποκαλεί, έρωτες στήνοντας έτσι με υλικά κατεδάφισης ένα σκηνικό ολόκληρο, ένα νησί σε μακέτα, όπου εγκαθιστά το νεκροταφείο των νεκρών ονείρων. *«Youkali»* ονομάζει το νησί, σαφής αναφορά στο γνωστό τραγούδι του Curt Weill, κάτι ανάλογο με τη *«Λυπτιού»*, τη χώρα που επινόησε η Κατερίνα Αγγελάκη – Ρουκ, προκειμένου να εγκαταστήσει σ' αυτήν όλα τα διαψευσμένα και τα ματαιωμένα της ζωής.

Γράφει η Ρουκ για τη *«Λυπτιού»*.

«Εδώ όλες οι αποτυχίες της νιότης / γίναν σιωπηλές πλατείες / τα κουτσουρεμένα πάθη, σύδεντρα σκοτεινά / κι οι τελευταίοι κακόμοιροι έρωτες / σκύλοι κακοταϊσμένοι / που πλανιόνται στα σοκάκια. / Κάτι χειρότερο από γερατειά, / η χώρα τούτη κατοικείται από νιάτα αμεταχείριστα».

Γράφει ο Ρίζος για το δικό του νησί και για τους επισκέπτες του:

«Οι επιθυμίες συνοδεύονταν, καταπώς τους έπρεπε, με παπά και ψαλμωδία, ενταφιάζονταν στην τελευταία κατοικία τους στους χώρους εκείνου του μακρινού νησιού. Σταυροί, και άλλα σύμβολα σηματοδοτούσαν το σημείο και την ταυτότητα της ταφείσης επιθυμίας «ΕΡΩΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΓΙΩΡΓΟ 1998-2004», μια φωτογραφία, ένα μπουκέτο λουλούδια, ένα απόκομμα εισιτηρίου από σινεμά, 'Γενικός Διευθυντής 1988-2000', ένα τεράστιο πακέτο χαρτιά, μερικές εφημερίδες, απόκομμα από εφημερίδα με πρωτοσέλιδο την αιφνίδια ανατροπή της κυβέρνησης, ένα ιατρικό πιστοποιητικό εγκεφαλικού. Φιγούρες σαν ανθρώπινα γλυπτά οι επισκέπτες, στέκονταν όρθιοι και ευλαβικοί μπροστά στα μνημεία των επιθυμιών τους».

Στήνει λοιπόν ένα νησί – φάντασμα, με απώτερο σκοπό του να μπορούν να θρηνούν σε αυτό, όσοι φυσικά το έχουν ανάγκη, τα πάσης φύσεως φαντάσματα της ζωής τους.

Όμως, δε σταματά εδώ. Σε μία άλλη ιστορία μνημονεύει ακόμα και τη γλώσσα, σαν κάτι παλαιό που μας άφησε χρόνους πολλούς και οφείλει ως εκ τούτου να τη θυμάται. Θρηνεί συγκεκριμένα για την απώλεια των ρημάτων που αιφνίδια τα αντικατέστησαν τα ουσιαστικά, ενώ κάπου αλλού βάζει σε χρόνο μέλλοντα έναν γέρο να διηγείται στα εγγόνια του με ιδίωμα τοπικό πώς έπαψαν σιγά σιγά οι άνθρωποι να μιλούνε μεταξύ τους και πώς κατέληξαν να προσκυνούν ή και να ψηλαφούν με τα ακροδάχτυλά τους κάτι οθόνες, θίγοντας έτσι το ζήτημα της μόνωσης του σύγχρονου ανθρώπου που αντικατέστησε τη γνήσια επικοινωνία με μηχανήματα ψυχρά και υπολογιστές.

Κυκλοφορούν τύποι παράδοξοι στα κείμενα του Παναγιώτη Ρίζου.

Ένας μινώταυρος vegetarian, ο οποίος μη τρώγοντας πλέον κρέας, όχι μόνο αχρηστεύει την ανθρωποθυσία και τον συμβολισμό της, όχι μόνο ακυρώνει τα άλλοθι μα παραπέμπει συνειρμικά και στην απογοήτευση που προκάλεσε η ματαίωση της έλευσης των Καβαφικών Βαρβάρων. Ένας εναλλακτικός με άλλα λόγια μινώταυρος που τινάζει στον αέρα την όποια πιθανότητα εξιλέωσης.

Μιλάμε συνεπώς για έναν παραμυθά που συναιρεί την αλήθεια με την αληθοφάνεια και ξεδιπλώνει μπροστά μας όλες τις εκδοχές του παράδοξου με φυσικότητα εξαιρετική. Ένας φακός διαστρεβλωτικός, ένα κάτοπτρο μεγεθυντικό, από αυτά που άνετα θα προσέφεραν έμπνευση στους Tiger Lillies προκαλώντας ένα συριγμό κοφτερό μες στην ψυχή, ένα συνονθύλευμα τρυφερότητας, μελαγχολίας και ενός υπόγειου, διακριτικού αιτήματος του τύπου «παρακαλώ θερμά να προσεχτεί ο σπαραγμός» κρύβονται αριστοτεχνικά πίσω από την αποθέωση του ευφάνταστου και τερατώδους, τα οποία εκ πρώτης όψεως εισπράτουμε.

Νεαρές χορεύτριες κλασσικού μπαλέτου της σχολής στη Μονμάρτη, για παράδειγμα, καταγγέλλουν αυτές και οι κηδεμόνες τους τον ζωγράφο Degas πως, εκμεταλλεούμενος τη χαλαρή φύλαξη του χοροδιδασκαλείου, εισέβαλε και κρυφοκοίταζε διαρκώς, ξεσηκώνοντας και αποτυπώνοντας τις κινήσεις τους στους πίνακές του. 100 χρόνια μετά στο δικαστήριο οι ίδιες αυτές κοπέλες επιμένουν να ζητούν αποζημίωση, επειδή αυτός πλούτισε, κι ας τις ζωγράφιζε χωρίς την άδειά τους από μνήμης, δίχως καν να του ποζάρουν.

Από μνήμης λοιπόν ή εξ αιτίας της μνήμης. Μια μνήμη που απαθανατίζει και διασώζει στα χρόνια μέσα τη στιγμή, την ελάχιστη κίνηση, την παραμικρή τυχαία κλίση του κορμιού, την ώρα που αυτό γεωμετρεί με τη δική του αναπάντεχη μαγεία τον χώρο. Η μνήμη από τη μια και η παρουσία της, που δίνει ζωή και διάρκεια σε ό,τι αγγίζει κι από την άλλη η μνήμη με το αρνητικό της. Αυτή που η απουσία της ευθύνεται για αιφνίδιους θανάτους, όπως αυτόν της Λέλλας που πέθανε μια μέρα από λησμονιά.

Τα οικεία μεμιάς στις ιστορίες αυτές γίνονται ανοίκια με διαστάσεις εξωπραγματικές, μια αποδόμηση των στέρεων δεδομένων με τρυφερότητα και χιούμορ ανατρεπτικό. Τα όρια στις 51 αυτές μικρές ιστοριούλες είναι απλώς μία πρόκληση που πρέπει εξάπαντος να υπερκεραστεί.

Λες και μια παρέα ευφάνταστων παιδιών κάνει διαγωνισμό για το ποιος θα αφηγηθεί την πλέον τερατώδη ιστορία. Και λέω παιδιών, διότι κάποτε ο λόγος μοιάζει με τη λαχανιαστή κοφή αφήγηση μικρού παιδιού που βιάζεται και που απολογείται, που θέλοντας να πείσει οπωσδήποτε, περιγράφει λεπτομερώς ασύνδετες πτυχές του γεγονότος, μια αποσπασματική αφήγηση που αγνοεί το λογικό, αμφισβητεί τους χρόνους, πηγαινοέρχεται με άλλα λόγια με άνεση φαντάσματος από το σήμερα στο χθες, πηγαινοφέροντας μαζί της με μια αθώα αυθαιρεσία τους ήρωες και τις ζωές τους. Μια έκθεση ιδεών που είναι ταυτόχρονα και χρονικογράφημα και ενύπνιο συγχέοντας τα όρια του πραγματικού και του πλασματικού, μια γλαφυρή ειρωνική σάτιρα που ακροβατεί ανάμεσα στο ακραίο εύρημα και στο βουβό κλάμα της ψυχής. Μια παλινδρόμηση θαρρείς ανάμεσα Κυριακής του Ασώτου και Μεγάλης Παρασκευής.

Κι αφού ο συγγραφέας μας ανέλαβε τον ρόλο του ακροβάτη που ισορροπεί επάνω στο όνειρο με δίχτυ ασφαλείας από κάτω την ίδια τη ζωή και τη ματαίωσή της, αποφασίζει και για τον θάνατο ακόμη των ανθρώπων. Μια πρόταση απόλυτης ελευθερίας και ελέγχου κατ' επέκταση του τρόπου και των μέσων διακοπής του βίου. Θα πεθάνεις που θα πεθάνεις, σαν να μας λείει, να μην έχεις μια τελευταία εποπτεία των διαδικαστικών; Γιατί να αφήσεις στην τύχη και προπαντός στην έλλειψη στίλ και αισθητικής τον θάνατό σου.

Εκτός λοιπόν από τα ειδικά εκπαιδευμένα τμήματα καταστολής ονείρων που σε μιαν άλλη ιστορία του δημιουργεί, συστήνει επίσης μία υπηρεσία που διαφημίζει τον θάνατο διά της αυτοκτονίας, προτείνοντας μια τελευταία σκηνοθετική παρέμβαση για της ζωής το γκραν φινάλε.

Ο συγγραφέας μας όμως δεν αρκείται στο ρόλο του ευφάνταστου παραμυθά που με χιούμορ καυστικό διασκεδάζει την πλήξη και την ανία μας.

Μέσα από την ανάκληση του παρελθόντος, με οδηγό συχνά την παράδοση και αναφορές σαφείς στον σύγχρονο καιρό, αποκαλύπτει ενώπιον όλων μας τα δικά του τραύματα που με φροντίδα τα περιποιείται, μιλώντας μας ταυτόχρονα ψιθυριστά για τις νοσταλγίες του.

Ένας εξορκισμός των μέσα φόβων μα και των έξω απειλών είναι τούτο το δεματάκι των μικρών ιστοριών, που ωστόσο χαμηλόφωνα και ενίοτε σαρκαστικά μιλούν για τους μεγάλους τρόμους της ζωής μας.

http://www.oanagnostis.gr/tiganites-gorgones/?utm_source=%CE%9F+%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%B3%CE%BD%CF%8E%CF%83%CF%84%CE%B7%CF%82+newsletter&utm_campaign=2fa298cc0e-84&utm_medium=email&utm_term=0_e716ca2d17-2fa298cc0e-102656629&mc_cid=2fa298cc0e&mc_eid=343680cf12